

Việc xả rác tại sông Teesta, Ấn Độ.
Ảnh: Manju Menon.

HSAP: Xem nhẹ các Tiêu chuẩn Thế giới về Đập

MỘT TÀI LIỆU CỦA TỔ CHỨC SÔNG NGÒI QUỐC TẾ DÀNH CHO CÁC TỔ CHỨC XÃ HỘI DÂN SỰ

Một nỗ lực mới đang đe dọa xem nhẹ các khuyến nghị của Ủy ban Thế giới về Đập (WCD). Nghị định thư về Đánh giá tính bền vững của Thủy điện (HSAP) là một cơ chế chấm điểm tự nguyện, không ràng buộc nhằm đánh giá tính bền vững về xã hội, môi trường và kinh tế của đập. Tài liệu này nhằm đánh giá HSAP hoạt động ra sao, một vài điểm bất cập của nó và tại sao nó lại có thể “hô biến” có thành không những tác động nghiêm trọng do đập mang lại.

HSAP ra đời trong khoảng thời gian từ năm 2007 đến 2010 bởi Diễn đàn về Đánh giá tính Bền vững của Thủy điện (HSAF), một sáng kiến của Hiệp hội Thủy điện quốc tế (IHA), một nhóm ngành được thành lập vào năm 1995. Sự tham gia trong HSAF rất hạn chế trong một nhóm tự chọn các đại diện ngành, các cơ

quan chính phủ, các nhà đầu tư và các tổ chức Phi chính phủ tầm cỡ. Trong khi đó, các tổ chức Phi chính phủ ở phía Nam và những người bị ảnh hưởng bởi đập thì hoàn toàn đứng ngoài cuộc.

Xem danh sách thành viên HSAP thuộc đất nước của bạn tại đây: <http://hydrosustainability.org/Sustainability-Partners.aspx>

CÁC THANG ĐIỂM TỰ ĐẶT RA, KHÔNG PHẢI TIÊU CHUẨN

HSAP không phải là một tập hợp các tiêu chuẩn mà là một chuỗi các điểm số tự đặt ra. Các điểm số được áp dụng vào trong các hạng mục khác nhau như là Truyền thông và Tham vấn; Quản lý; Quản lý Môi trường và xã hội; An toàn Cơ sở hạ tầng; Những lợi ích của Dự án; Cộng đồng bị ảnh hưởng bởi dự án và sinh kế; Tái định cư; Dân tộc thiểu số; và các hạng mục khác. Những hạng mục này được đánh giá qua bốn giai đoạn tương ứng với các giai đoạn của phát triển thủy điện: **Giai đoạn đầu, Giai đoạn Chuẩn bị, Giai đoạn Thực hiện, và Giai đoạn Vận hành.**

Các đánh giá HSAP dựa hoàn toàn vào phương thức chấm điểm không có cơ sở theo các hiệp định quốc tế. Có 2 thang điểm cơ sở: 3, tương ứng với “thực tiễn cơ bản tốt”, và 5 tương ứng với “thực tiễn được minh chứng là tốt.” Tuy nhiên, các nhà đầu tư không bị phạt nếu đạt điểm 3 trong bất kỳ hạng mục nào và không có gì đảm bảo rằng những điểm số cao đạt được là chính xác và không bị can thiệp.

Thang điểm 1 tương ứng với “những lỗ hổng lớn so với thực tiễn tốt”

Điểm 3 tương ứng với “thực tiễn tốt”

Điểm 5 tương ứng với “thực tiễn tốt có minh chứng.”

Nhìn chung, đánh giá dự án nên minh bạch, đảm bảo việc truy cập thông tin và sự tham gia của các cộng đồng bị ảnh hưởng. Tuy nhiên, HSAP không đặt ra những yêu cầu này. Những cán bộ đánh giá không bắt buộc phải gặp gỡ với những cộng đồng bị ảnh hưởng, và HSAP không thiết lập cho sự tham gia của xã hội dân sự với tư cách là người quan sát việc đánh giá. Thay vào đó, HSAP chỉ khuyến khích việc quan sát của xã hội dân sự trong trường hợp “có các lí do đòi hỏi tính minh bạch cao và hợp tác.” Nếu không có các ban giám sát đánh giá độc lập và các biện pháp thì ngành thủy điện có thể chiếm quyền kiểm soát sâu hơn trong quyết định về một đập bền vững thực sự là như thế nào.

TIÊU CHÍ THẤP

Hơn thế nữa, HSAP không yêu cầu các nhà đầu tư phải đáp ứng các điều kiện về pháp lý của nước có dự án. Do đó, các chỉ số đánh giá chỉ đơn thuần thông báo cho những nhà ra quyết định mà không đóng vai trò là những tiêu chuẩn điều chỉnh hành vi của ngành. Hệ thống chỉ số HSAP tự bản thân nó cũng đã chịu ảnh hưởng từ những bất cập đe dọa xem nhẹ các tiêu chuẩn về thủy điện. Ở những điểm quan trọng, Nghị định thư đã không tuân theo những quy chuẩn về xã hội và môi trường của Ủy ban thế giới về Đập (WCD). Để đọc và ký ủng hộ những bình luận của chúng tôi về những bất cập của HSAP, xin vui lòng truy cập trang web sau: <http://www.internationalrivers.org/node/5905>

MỘT ĐÁNH GIÁ HSAP THỬ NGHIỆM: ĐẬP TEESTA V¹

Dự án thủy điện Teesta công suất 510 MW được xây dựng ở Đông Himalaya, quận Sikkim, Ấn Độ trong khoảng thời gian từ 2000 đến 2008. Dự án là một trong số một chuỗi các bậc thang thủy điện trên sông Teesta, một nhánh của sông Brahmaputra dài 315 km. Dự án Teesta V có độ cao đập lên tới 96,45 mét chuyển nước thông qua một kênh dẫn dài 17 km tới nhà máy năng lượng, đi qua 23 km dọc dòng sông. Báo cáo đánh giá thử nghiệm dự án Teesta V hoàn thành vào năm 2010 đo lường việc dự án Teesta V đáp ứng các hướng dẫn trong Đánh giá giai đoạn Vận hành của HSAP. Báo cáo đã xếp dự án thuộc thang điểm 4 và 5 trong các hạng mục về Giai đoạn Vận hành. Tuy nhiên, các đánh giá độc lập do các tổ chức xã hội dân sự tiến hành tại Ấn Độ cho thấy tồn tại rất nhiều vấn đề nghiêm trọng trong dự án Teesta V trái ngược với các kết luận trong báo cáo đánh giá thử nghiệm.

Xây dựng đập Teesta V, Sikkim, Ấn Độ, năm 2008.
Ảnh: Samir Mehta, tổ chức Sông ngòi Quốc tế.

CÁC TÁC ĐỘNG MÔI TRƯỜNG

Dự án Teesta V gặp rất nhiều vấn đề về ngập lụt và bùn đọng. Sự ngăn trở các dòng chảy tự nhiên do đập gây ảnh hưởng nghiêm trọng cho thị trấn Dikchu bao quanh lòng hồ trong trận lụt năm 2008. Bờ trái của dòng sông bị thu hẹp, các nguy cơ gia tăng do việc xử lý vành hồ không hợp lý. Ngay cả khi vận hành bình thường, người dân cũng nhận thấy bờ sông bị thu hẹp do ảnh hưởng của việc mực nước thay đổi thất thường ngày này qua ngày khác trong lòng hồ khi cách phát điện thay đổi. Cùng với 85 đến 90% dòng chảy được dẫn thông qua các kênh dẫn trong mùa cạn, tác động lên hệ sinh thái hạ lưu là rất nghiêm trọng.

Sở Lâm nghiệp Sikkim đã kiện nhà đầu tư (NHPC Ltd.) do xâm phạm trái phép đất rừng và vi phạm các điều khoản về giải tỏa. Tổng cục Giám sát và Kiểm toán Ấn Độ (CAG), một tổ chức chuyên về kiểm toán lớn nhất quốc gia, trong báo cáo về Sikkim năm 2009 đề cập đến báo cáo của Sở Khai khoáng và Địa chất Sikkim trong đó có đoạn nêu lên việc NHPC đã phớt lờ hoàn toàn việc loại bỏ các chất thải ra trong quá trình thực hiện dự án Teesta giai

đoạn V. Các chất thải được ném qua các bờ sông làm tăng tầng phủ lòng sông dẫn đến việc thay đổi chu kỳ dòng chảy của con sông, làm gia tăng xói lở và sự xuống cấp của hệ địa môi trường trong khu vực.”

TÁC ĐỘNG XÃ HỘI

Trong quá trình lập kế hoạch và xây dựng đập Teesta V, sự tham vấn người dân địa phương và dân tộc thiểu số bị ảnh hưởng rất hạn chế, cuộc tham vấn cộng đồng bắt buộc thì cũng chỉ được tiến hành ở thủ phủ Gangtok chứ không phải ở những địa bàn bị ảnh hưởng. Đánh giá tác động môi trường (ĐTM) còn rất yếu về các mặt xã hội và nghiên cứu dân tộc học lại được tiến hành như một nghiên cứu hậu giải tỏa!!

Dự án đã tiến hành việc làm nỏ và đào hầm quy mô lớn trong một sinh cảnh có tính rủi ro cao về mặt địa chất học. Các tác động ghi nhận được là các vết nứt ở những ngôi nhà nằm phía trên hệ thống đường hầm, tài nguyên nước bị khô kiệt và lở đất. Khu vực xung quanh lòng hồ xuất hiện các vết lún lớn, khiến cho cả làng có nguy cơ bị nứt đổ nhà. Một số căn nhà đã sụp hoàn toàn, khiến cho nhiều người rơi vào cảnh vô gia cư.

BẮT CẬP TRONG TÁI ĐỊNH CƯ VÀ PHỤC HỒI SINH KẾ

Chỉ những hộ có đất trực tiếp bị thu hồi để xây dựng các hợp phần của dự án mới được coi là người ảnh hưởng bởi dự án (PAP) và được xét duyệt Tái định cư và phục hồi sinh kế nhưng còn rất nhiều người khác cũng bị ảnh hưởng do các lý do kể trên. Trên thực tế, báo cáo tuân thủ tháng 11 năm 2010 do chủ đầu tư thực hiện thừa nhận điều này bằng việc nêu rằng “danh sách cuối cùng của những người bị ảnh hưởng một phần sẽ do cán bộ thu thập ở huyện đưa ra”, 2,5 năm sau khi dự án được tiến hành!

Việc phân bổ tiền bồi thường cho các hộ phải di dời cũng không công bằng. Trong khi phần lớn những người bị di dời nhận được 4-5 rupee cho mỗi phút vuông diện tích đất nhà thì những hộ có chức sắc nhận được nhiều hơn đến 4 lần. Khoảng cách lớn giữa điểm số cao trong báo cáo đánh giá thử nghiệm dự án Teesta V và những thiệt hại lâu dài mà cộng đồng bị ảnh hưởng phải gánh chịu sau khi dự án hoàn thành cho thấy các mối đe dọa của HSAP. Việc đánh giá hạn chế này có thể “rửa xanh” các đập thủy điện có tính chất phá hoại.

¹ Gửi lời cảm ơn tới Dawa Lepcha cho phân tích này.

MỘT HỆ THỐNG CHỨNG NHẬN ĐỂ RỬA XANH ĐẬP

Bất chấp việc HSAP có những hướng dẫn thiếu hiệu quả và tính không ràng buộc, IHA nhằm mục đích phát triển một Nghị định thư thành một cơ chế chứng chỉ để tạo thương hiệu, bán và tiếp thị ý tưởng “đập bền vững”. IHA đang lên kế hoạch phát triển logo “đập bền vững” để tạo thương hiệu cho HSAP. Logo sẽ được sử dụng như một con dấu rửa xanh các dự án thủy điện nhằm tạo uy tín cho hệ thống chứng nhận về sau.

Theo IHA, hệ thống chứng nhận sẽ chứng nhận bất kỳ đập nào đạt tiêu chuẩn của HSAP về “đập bền vững”, bất luận các kết quả đánh giá hay các điểm số cuối cùng như thế nào.

Cho đến năm 2011, HSAP vẫn chưa thống nhất về phương pháp luận cho hệ thống chứng nhận mà để các tiêu chí tự nó lựa chọn và đào tạo những người đánh giá tiềm năng. Do bản chất yếu kém của hệ thống chấm điểm của HSAP, việc tạo ra một hệ thống chứng nhận đi ngược lại hoàn toàn với các tiêu chuẩn thế giới về thủy điện.

BẠN CÓ THỂ LÀM GÌ:

HSAP đe dọa làm yếu đi chứ không hề nâng cao các trách nhiệm về xã hội và môi trường của ngành thủy điện. Bạn có thể đóng góp cùng ngăn chặn việc này xảy ra. Sau đây là một số ý tưởng:

Vận động hành lang Chính phủ của bạn:

Vận động các quan chức chính phủ không ủng hộ HSAP. Trong khi vận động, bạn có thể thúc đẩy chính phủ của mình áp dụng các tiêu chuẩn mạnh mẽ hơn đối với những con đập thực sự giải quyết nhu cầu về điện năng, sinh kế và quyền của các cộng đồng bị ảnh hưởng bởi đập và môi trường.

Vận động hành lang Ngành:

Vận động những nhà tài trợ HSAP hiện tại rút trợ cấp cho HSAP, và vận động các thành viên khác của ngành không tham gia với tư cách là nhà tài trợ. Xem danh sách các nhà tài trợ HSAP trong nước bạn tại đây: http://www.hydropower.org/membership/current_members.html.

Giám sát đánh giá Dự án:

Mỗi nhà tài trợ cho HSAP được kỳ vọng là sẽ có thể tự đánh giá một dự án bằng việc áp dụng Nghị định thư vào cuối năm 2012. Theo đó, trong khoảng thời gian 2011-2012 chúng ta sẽ chứng kiến một số đánh giá dự án HSAP cần phải được giám sát. Bất kỳ dự án thủy điện nào ở quốc gia của bạn cũng có thể được áp dụng đánh giá HSAP, và những đánh giá này yêu cầu giám sát và quan sát độc lập. Hãy chủ động liên lạc với các nhà đầu tư dự án và những cán bộ đánh giá, yêu cầu được tham gia và quan sát những đánh giá dự án, và giám sát hiện trạng của những đánh giá này.

Hãy liên tục cập nhật với chúng tôi những nỗ lực của bạn!

Chúng tôi sẵn sàng lắng nghe thông tin từ bạn. Hãy cho chúng tôi biết nếu hiện đang có một đánh giá HSAP nào trong một dự án thủy điện ở quốc gia của bạn, bạn đang thực hiện những nỗ lực nào, và kết quả công việc của bạn!

XEM THÔNG TIN THÊM TẠI:

Xem danh sách các thành viên HSAP từ quốc gia của bạn tại: <http://hydrosustainability.org/Sustainability-Partners/Sustainability-Partners.aspx>

Xem và ký ủng hộ quan điểm của chúng tôi về HSAP tại: <http://www.internationalrivers.org/en/node/5905>

Xem thêm thông tin về Ủy ban Thế giới về đập tại: <http://www.internationalrivers.org/en/node/348>

Để biết thông tin chi tiết, liên hệ: Zachary Hurwitz, Điều phối viên Chính sách: zachary@internationalrivers.org